

Семенюк-Прибатень А.В., Хоптяр Ю.А.

ГОЛОКОСТ ТА ЙОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У СТАРОУШИЦЬКОМУ РАЙОНІ КАМ'ЯНЕЦЬ- ПОДІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ (1942-1943 РР.).

УДК 94(477.43)»1942-1943»

Актуальність проблеми. Процеси розбудови суверенної України передбачають діяльність спрямовану на створення об'єктивної історичної науки, вимагають глибокого знання і розуміння як вітчизняної історії взагалі, так і історії краю зокрема.

Завжди, коли трапляється велика трагедія вона складається з серії менших трагічних складових. І для того щоб зрозуміти детермінізм, наслідки того чи іншого історичного явища, необхідно звертатися саме до джерел, які висвітлюють перебіг подій в окремо взятих області, районі, місті, селищі. Саме з таких фактів мікроісторії складається калейдоскоп великих історичних катастроф, одним із яких є Голокост. Голокост став системним, державним переслідуванням і винищенням 6 млн. європейських євреїв нацистським режимом Німеччини та її союзниками і колаборантами. Голокост був тривалим процесом, що відбувався по усій Європі з 1933 по 1945 рр. Тому в історичному дослідженні аналізу процесів щодо розслідування Голокосту відводиться важливе місце, що дає можливість застосування обґрунтованого підходу та об'єктивного висвітлення подій минулого.

Понад 80 років минуло з часу тих трагічних подій, та кількість досліджень тематики Голокосту не зменшується, адже масштаби нацистських злочинів вражають своєю жорстокістю, зухвалістю, цинізмом... Здавалося усе залишилося в минулому і більше не повториться ніколи. Однак нацизм виявився живучим. Ось і в умовах сьогодення російсько-українська війна (2014-2023) продемонструвала нам повтори масового вбивства неонацистами в особі російських окупантів тепер уже народу України: Бородянка, Буча, Ізюм...

І допоки не будуть розслідувані та засуджені усі військові злочини масового винищення людей актуальність даної тематики не буде вичерпана.

У статті автори використовують ряд раніше неопублікованих архівних матеріалів та певну кількість наукових досліджень, що надає можливість виявити нові контенти з історії Другої світової війни (1939-1945) та Голокосту.

Стан дослідження проблеми. Запропонована тема на мікрорівні не вивчалася, тому її актуальність у наш час, коли в Україні створюється суцільне історичне полотно без «білих плям», не викликає сумніву. Наше дослідження ґрунтується, як на архівних джерелах, почерпнутих у Державному архіві Хмельницької області, Галузевому державному архіві Служби Безпеки України, м.Хмельницького, збірниках документів, так і на опублікованих працях ряду істориків, краєзнавців.

По дотичній над цією проблемою працювали дослідники: В.Байдич [9], М.Вавринчук [14], А.Вайнер [1], В.Васильєв [10;11;12], Т.Вронська [2], М.Горина [4], С.Гула [10], О.Завальнюк [9;13;14], П.Кравченко [10], О.Круглов [7], О.Лисенко [2;11], Н.Кашеварова [12], Ю.Олійник [9;13], М.Панова [12], Р.Подкур [10;11;12], Т.Снайдер [15], А.Уманський [8], А.Хоптяр [11;16;17], Ю.Хоптяр [11;17], В.Шнайдер [10], І.Щупак [8] та ін. Незважаючи на значну кількість публікацій, з даної проблеми на сьогодні відсутні роботи, які б комплексно розкривали її сутність.

Метою даної статті є виявлення, опираючись на наявну архівну джерельну базу та праці науковців, місця та механізми проведення Голокосту, визначення виконавців злочинної діяльності, розслідування військових злочинів у Староушицькому районі Кам'янець-Подільської області.

Виклад основного матеріалу. Із початком радянсько-німецької війни (1941-1945 рр.) в Україні та встановлення у червні-липні 1941 р. окупаційного режиму на території західної її частини, яку стали називати «генеральна округа «Волинь-Поділля», крім органів німецької цивільної адміністрації, окупаційною владою було дозволено існування органів місцевого управління, яким відводилася допоміжна роль у виконанні завдань окупантів [13, с.12]. У зазначеній окрузі на той час утворилося 24 гебітскомісаріати. У зв'язку з цим, Кам'янець-Подільську область поділили на дев'ять територіальних округ (гебітів): Антонінський, Дуна-

свецький, Ізяславський, Летичівський, Кам'янець-Подільський, Проскурівський, Старокостянтинівський, Шепетівський, Ярмолинецький [14, с.7-8].

Містечко Стара Ушиця, яке окупанти захопили 7 липня 1941 р., увійшло до складу Кам'янець-Подільського дебіту і одразу заходились утворювати органи окупаційної влади – комендатуру яку очолив окружним комісар (гебіткомісар) Рейдль (Райдль), його заступник Петерс та жандармську управу на чолі з лейтенантом Райхом, пізніше – капітаном Отто. Відділок місцевої поліції очолили місцеві зрадники Гладун та його заступник Харкавий, яким підпорядковувалися підрозділи (дві роти) поліцаїв. На чолі першої роти стояв вахмістр Крубазік, а другої – дезертир (німецьке звання унтер-офіцер) Залога Ф.О. Зрадник Залога Ф.О. (1906 року народження), уродженець м.Сталіно (тепер м.Донецьк), з сім'ї робітників і служив з лютого 1928 по серпень 1941 рр. капітаном у РСЧА. У серпні 1941 р. потрапив в оточення і дезертирував додому у с.Балин Смотрицького району після чого, був арештований гітлерівцями і завербований на службу поліцаєм, закінчивши відповідні курси [14, с.128-130].

Звірячою люттю окупаційний режим відзначився у ставленні до єврейства України взагалі і Староушицького району зокрема. Для здійснення масових розстрілів євреїв у січні 1942 р. гітлерівським керівництвом було наказано створювати при окремих спеціальних командах (зондеркомандах – авт.) загони допоміжної поліції з місцевого населення, які мали діяти під контролем німецьких чиновників поліції безпеки [7, с.20-22].

Нацистське командування, руками цих місцевих посіпак здійснювали чисельні злочини проти людства. Встановивши режим терору та репресій, нацисти страчували, перш за все, комуністів, військових, євреїв, а також тих, хто їх переховував. Відразу після захоплення Старої Ушиці окупанти і місцеві поліцаї почали втілювати людиноненависницьку політику Голокосту. У містечку до початку Другої світової війни (1939-1945) проживало 4,5 тис. мешканців (більше 50% складала євреї) [6, с.354].

Для провокації місцевого населення до антисемітських акцій, з самого початку окупації, нацисти спробували сіяти між-

національну ворожнечу. Євреїв, як ворожу гітлерівцям націю, за спеціальними розпорядженнями, відокремлювали від решти населення, примушували носити нашиті шестикінечні зірки, такими ж зірками позначали помешкання.

Особливістю Голокосту у Староушицькому районі стала відсутність гетто, через компактне проживання євреїв у містечку. Послідовність тих трагічних подій у даній місцині нами детально встановлена через судові свідчення у військовому трибуналі у повоєнний час ряду військових злочинців і, зокрема Залого Ф.О. Так, із його свідчень стає зрозумілим що, у вересні 1942 р. гітлерівці здійснили акт Голокосту над євреями м.Старої Ушиці і сусіднього с.Студениці. Організація акції проходила кілька днів і Залого із своєю 2-ю ротою поліцаїв в кількості 50 чол. забезпечував збір на місці розстрілу євреїв та охорону другого кільця оточення [11, с.182-192]. Місце розстрілу погоджувалося заздалегідь між начальником СД Фермером А., начальником жандармерії Райхом та район-шефом Белоконом і знаходилося за межами Старої Ушиці в 100-150 м від шосейної дороги, що вела з містечка до Кам'янка-Подільського, направо від шосе в балочці поблизу ліску [3, арк.343]. За відсутності «зручного» для нацистів готового для використання місця, ями викопувались напередодні розстрілів [16, с.93; 17, с.131-132].

Акцію нелюди розпочали рано-вранці одного вересневого дня, коли кілька підрозділів поліції на вантажівках прибули до Старої Ушиці. Однак не доїжджаючи до містечка 1-1,5 км машини зупинили, а поліцаї вишикувалися для отримання наказу, який віддав лейтенант Райх через командира 1-ї роти Крубазіка. Наказувалося зібрати на визначеному місці розстрілу усе єврейське населення Староушицького району – м.Старої Ушиці та с.Студениці. Після цього район-шеф Белоконов доповів лейтенанту Райху, що все підготовлено, малося на увазі місцевих мешканців та селян, які копали за його наказом величезні ями.

Половина прибулих до Старої Ушиці поліцаїв, близько 50-60 чол. під керівництвом командира взводу Кубіди і 3-4 гітлерівці, отримали завдання оточити район де мешкали євреї. Після цього поліцаям наказали:

- 1) зібрати все єврейське населення на площі;
- 2) речі євреї мають взяти стільки скільки могли б нести з собою;
- 3) викликати голову єврейської общини.

На той час до Старої Ушиці прибула команда із 4-6 німців від СД і 10-12 жандармів на чолі з начальником жандармерії лейтенантом шуцполіції Райхом. До них доєдналися ще 4-5 чол. очолюваних Крайсляндвіртом (шефом по сільському господарству) і 4 чол. із заступником гебіткомісара Петерсом [3, арк.345].

На 7-8-му годину ранку усе єврейське населення містечка було зібране на площі, яка була оточена жандармами і поліцаями. Одночасно поліцаями проводилась зачистка усіх тих, хто намагався сховатися по льохах та погребях. Зібране населення поділили за гендерною ознакою: чоловіків ліворуч, а жінок – праворуч. Усім наказали сісти на землю і не розмовляти. Спроби розмовляти жорстоко присікалися – окриком чи насиллям поліцаїв. Євреям було обіцяно начальником жандармерії Райхом, що вони підуть пішки до Кам'янця-Подільського, тому дозволялося взяти одяг, так як люди вискочили з квартир у нижній білизні і босоніж.

В процесі збору єврейського населення по квартирах було виявлено чимало євреїв що намагалися переховуватися. При цьому використовувалися: погребі, які заздалегідь були підготовлені для цієї мети із запасом продуктів та одягу; дахи будівель на яких робилися спроби переховуватися; димарі; подвійні стелі; печі, куди залазили через отвори для закладки дров; сараї та інше. Були спроби чоловіків утікати по дахах будинків, перестрибуючи на дахи тих будинків де поліцаї обшук закінчили. Тих кого знаходили безжалісно били. Особливо відзначалися у цьому німецькі офіцери СД і жандарми, а також працівники кримінальної поліції, що мали відповідний «досвід» здобутий у містах Кам'янці-Подільському і Оринині. Не відставали і місцеві поліції, знаючи особливості міської забудови. Під час затримання євреїв траплялися їх травмування і, навіть, вбивства.

Хворих літніх людей, які не могли іти на площу несли родичі, або за наказом інші євреї. Так було з однією 70-річною єврейкою, яку поліцай Славчук Д. спочатку побив за те, що вона повільно

йшла, а потім примусив інших євреїв її нести. Збір на площу супроводжувався загальним плачем і стогоном. Одна жінка, маючи чоловіка українця і вихрещена у православну віру, намагалася довести що вона українка, але все було марно. Чоловік цієї жінки – українець підійшов до начальника СД і почав просити, щоб віддали йому хоча б дитину, проте знову марно... Німці вважали євреями усіх хто знаходився у родинних зв'язках до третього покоління [11, с.183-184].

Після того, як усі євреї були зібрані на площі, а жандарми і німці із СД, ще раз перевірили усі єврейські квартали, були відібрані з площі спеціалісти: теслярі, чоботарі, шевці, яким дозволили взяти інструменти з собою. Їхні сім'ї також були залишені при них і пізніше вони під вартою були вибули у гетто м.Кам'янець-Подільського. Решту людей вишикувались у колони де ішли спереду чоловіки, за ними жінки, а замикали колону підводи, задалегідь підготовлені район-шефом Білоконем, на яких знаходилися хворі, німецькі євреї, а також застрелені під час затримання. Під посиленням конвоєм колона рушила у західному напрямку на м.Кам'янець-Подільський...

Тим часом, очільник СД Фермер А. і район-шеф Белоконь віддали розпорядження послати в с.Студеницю 3-4 автомашини для того, щоб привезти євреїв, які там мешкали. Група поліцаїв 15-20 чол. очолюваних одним із німців СД виїхали у Студеницю і привезли ще близько 80-100 євреїв.

У той же час, рухаючись по містечку у західному напрямку від площі і до околиці у колоні євреї вели себе відносно спокійно без пригод, оскільки були переконані, що їх провадять до Кам'янець-Подільського. Однак, коли колона підійшла до місця де потрібно було звертати з шосе направо, до ями, піднявся загальний крик і так тривало по ходу 100-200 м. Там приречені побачили викопану величезну яму приблизно 12 x 6 м і глибиною 1,5 м. Яма мала вхід шириною 2 м з нахилом до її дна, по якому і повинні були іти на смерть мирні громадяни. На останньому відтинку шляху євреї, викривши обман, почали викидати документи, цінні речі які мали: порсігари, кольца, перстні, золоті гроші, гаманці, запальнички та інше. Нещасні люди в останні хвилини свого жит-

тя рвали паперові гроші – радянські рублі, американські долари, німецькі марки...

Селяни, які вирили яму були відведені за пагорб (400-500 м), оскільки їм належало ще закопувати розстріляних... Одночасно командирам двох рот поліцаїв Крубазіку і Залозі начальником жандармерії Райхом було наказано взяти під охорону місце розстрілу подвійним кільцем у 70-100 м. від епіцентру.

У 15-20 м від ями колона зупинилася, спереду стояли чоловіки, усім було наказано повністю роздягнутися і по п'ять чоловік, проходити до ями. Нещасних підганяли ударами прикладів та дерев'яними кийками. Роблячи останні кроки перед стратою чоловіки викрикували різні лозунги на честь Батьківщини, компартії, радянського уряду, Сталіна: «Хай живе вождь усіх народів – Сталін», «Хай живе Батьківщина усіх народів – Радянський Союз», «Смерть одноокому вовку – Адольфу», «Смерть фашистським ковбасникам – німцям» [5, арк.20-35].

Німець кат Пауль, очевидно був на підпитку, наказував жертвам лягати обличчям вниз після чого вистрілював у затилок. Наступна п'ятірка лягала на уже мертвих своїх співбратів і так працював жадливий конвеєр... Наверху ями стояв «лічильник» – працівник кримінальної поліції і хрестиком робив помітки – «п'ятірки». Були випадки коли люди йшли сім'ями по 6-8 чол., але німець відмічав як «п'ять», тобто жертв було реально більше, а ніж офіційні статистичні дані. Поруч зі «лічильником», знаходився майстер по зброї із жандармерії Конопля, до обов'язків якого входило заряджати зброю для страти, а у випадку відмови – замінити її. Двоє чоловіків спробували утекти, але були убиті...

Після розстрілу єврейського населення Старої Ушиці і Студениці, за наказом очільника СД, яму засипали усе ті ж селяни, котрі її викопували. Під керівництвом німця із СД 3-4 поліцаї оглядали і перетрушували увесь одяг та взуття розстріляних, в розрахунок на те, що можливо там були заховані коштовності, гроші, документи... Нові речі німці іноді вириваючи один в одного брали собі, для того щоб потім відправити поштою додому, або роздавали своїм «панянкам» – повіям із росіян. Після того як усі речі були перебрані очільник СД дозволив узяти собі 4-6 речей

поліцаям та селянам-копачам. Решту речей завантажили на вантажівку і відвезені на склад до Старої Ушиці, а пізніше продані місцевому населенню. Продавались місцевому населенню також опустілі будинки, меблі євреїв. Частина меблів таки була передана безплатно окупантам та колаборантам. Отож розстріл тривав близько чотирьох годин (від 7-8 до 11-12 год. дня). Прибувши у Стару Ушицю, жандарми і поліцаї пообідали у місцевій столовій і виїхали о 19 год. до Кам'янця-Подільського [3, арк.334-345].

Опираючись на наявну архівну джерельну базу, документи слідства та праці дослідників, можна стверджувати, що під час акцій Голокосту на початку вересня 1942 р., нацистська окупаційна адміністрація та місцева поліція знищили у Староушицькому районі близько 400 євреїв. Ще понад 2.7 тис. євреїв були розстріляні, аналогічним способом, у кінці 1942-1943 рр. З огляду на те, що на початок війни єврейське населення Старої Ушиці складало близько 3 тис. чол., можна дійти висновку, що впродовж 1942-1943 рр. нацистами було винищено фактично усе іудейське населення містечка Стара Ушиця понад 3 тис. осіб (підррахунки авторів). Масштаби Голокосту встановлені нами у вказаній місцині підтверджується матеріалами слідства Кам'янець-Подільської обласної комісії із встановлення та розслідування злочинів гітлерівських загарбників, що у квітні 1944 р. розпочала свою роботу. Зокрема, комісією визначено, що у Староушицькому районі було знищено 3 109 чол. і ще 3 0002 чол. були насильно вивезені до Німеччини. Загальні збитки заподіяні гітлерівцями комісія визначила у 41 091 328 крб. [9, с.52, 347-348].

Висновки. До початку радянсько-німецької війни містечко Стара Ушиця однойменного району Кам'янець-Подільської області було одним із десятків подібних поселень у регіоні, де євреї, українці, поляки та представники інших народів проживали поряд тривалий час. Однак, із початком війни знищення євреїв на окупованих нацистами територіях стало державно-військовою доктриною Гітлера, жадобою утвердити на планеті панування арійської раси, винищивши ряд народів таких як євреї, слов'яни, цигани та інших. У липні 1941 р. на подільську землю прийшов окупант і почалися важкі роки поневолення та Голокосту. Осо-

бливістю Голокосту у Староушицькому районі стала відсутність гетто, через компактне проживання євреїв у містечку. Нацисти ретельно готували акції масового знищення євреїв. Нами встановлено час та, особливо, місце розстрілу євреїв, що погоджувалися задалегідь. Часом було обрано період 1942-1943рр. коли окупаційний режим розгортався з максимальною силою і досяг свого апогею. Місце розстрілів знаходилося за межами Старої Ушиці в 1-1,5 км від містечка і 100-150 м праворуч від шосейної дороги в балочці поблизу ліску. Визначені також жахливі методи винищення євреїв. Авторами визначені безпосередні організатори та виконавці злочинів серед представників гітлерівського командування: Розенберг А. (райхміністр), Кох Е. (райхкомісар), Шене (генеральний комісар генеральної округи «Волинь-Поділля»), Рейдель (окружний комісар) та його заступник Петерс, Фермер А. (очільник СД), Райх (очільник жандармської управи), Белоконь (район-шеф), Крайсландвїрт (шеф по сільському господарству). Відділок місцевої поліції очолили місцеві зрадники – Гладун, його заступник Харкавий, яким підпорядковувалися командири підрозділів поліцаїв Крубазік, Залога Ф., Кубіда, Блажко – очільник дільниці поліцаїв у с. Привороття, Сливчук Л. – рядовий поліцай та інші [14, с.130-132]. Загалом акції Голокосту у Староушицькому районі тривали до кінця 1943 р. і за цей час жертвами стали понад 3 тис. чол., ще стільки ж радянських громадян були примусово вивезені до Німеччини. Людство має зробити все, щоб уникнути повторення тих жахливих подій.

1. Вайнер А. *Записки про гетто. Советиши гейм ланд. №4. 1981. С. 15-33.*
2. Вронська Т., Лисенко О., Чорний Р. *Відповідальність за державні злочини у проектах Кримінального кодексу СРСР (1946-1949) // Український історичний журнал. 2012. №1. С. 121-133.*
3. *Галузевий державний архів Служби безпеки України, м. Хмельницький, ф.7, оп.1, спр.1103, арк.333-346.*
4. Горина М. *Гетто на Хмельниччині в роки нацистської окупації // Подільський кур'єр. 2011. №19. С.24-35.*
5. *Держархів Хмельницької області, фр-84, оп.1,спр.10, арк.20-35.*
6. *Історія міст і сіл УРСР. Хмельницька область. Київ: УРЕ, 1971. 706 с.*

7. *Круглов О. Без жалості і сумнівів. Документи про злочини оперативних груп і команд поліції безпеки та СД на тимчасово окупованій території СРСР у 1941-1944 рр. Ч.І. Дніпропетровськ: Центр «Ткума», 2008. 226 с.*
8. *Круглов О., Уманський А., Щупак І. Холокост в Україні: монографія / А.Круглов, А.Уманський, І.Щупак. Дніпро: ПП «Ліра ЛТД», 2016. 357 с.*
9. *Матеріали Кам'янець-Подільської обласної комісії із встановлення і розслідування злочинів нацистів в регіоні (1944-1945 рр.): збірник документів / вступна стаття О.М.Завальнюка, В.Г.Байдича, Ю.В.Олійника, упорядкування Байдича В.Г. та ін. Хмельницький : Фоп Мельник А.А. 2015. 454 с.*
10. *Насильство над цивільним населенням. Вінницька область. Документи органів держбезпеки. 1941-1944 / Автори-упорядники: В.Васильєв, С.Гула, П.Кравченко, Р.Поджур, В.Шнайдер. Київ : Видавець В.Захаренко, 2020. 564 с.*
11. *Насильство над цивільним населенням. Хмельницька область. Документи органів держбезпеки. 1941-1944 / Автори-упорядники: В.Васильєв, О.Лисенко, С.Маркова, Р.Поджур, А.Хоптяр, Ю.Хоптяр. Київ : Видавець В.Захаренко, 2022. 456 с.*
12. *Насильство над цивільним населенням України. Документи спецслужб. 1941-1944. / Авт.-уклад.: В.Васильєв, Н.Кашеварова, О.Лисенко, М.Панова, Р.Поджур. Київ: Видавець В.Захаренко, 2018. 752 с.*
13. *Нацистський окупаційний режим в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» (1941-1944 рр.) / Ю.В.Олійник, О.М.Завальнюк. Хмельницький: Поліграфіст-2, 2012. 320 с.*
14. *Нацистський окупаційний режим на Хмельниччині. 1941-1944 // За ред. Вавринчука М.П., Завальнюка О.М. та ін. Документи і матеріали. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2009. 576 с.*
15. *Снайдер Т. Криваві землі: Європа поміж Гітлером та Сталінім : монографія. Київ: Грані-Т, 2011. 448 с.*
16. *Хоптяр А. Голокост у Кам'янець-Подільській області: хронологія, механізм, методи винищення єврейського населення (липень 1941 – січень 1943 рр.) // Український історичний журнал. 2020. №3. С.90-103.*
17. *Хоптяр Ю. Ярмолинеччина від найдавніших часів до сьогодення: монографія / Ю.А.Хоптяр, А.Ю.Хоптяр, А.О.Хоптяр. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2022. С. 124-132. 300 с.*

Семенюк-Прибатень А.В., Хоптяр Ю.А. Голокост та його розслідування у Староушицькому районі Кам'янець-Подільської області (1942-1943)

Аналізується процес Голокосту у Староушицькому районі Кам'янець-Подільської області. Досліджуються причини та механізми розстрілів єврейського населення у зазначеній місцині, Зокрема, відразу після вторгнення німецьких нацистських загарбників 22 червня 1941 р. бійці і командири РСЧА чинили героїчний опір на всіх фронтах у тому числі на Поділлі, однак ворог швидко просувався на схід. 7 липня 1941 р. війська Вермахту з'явилися у містечку Стара Ушиця. З першого дня окупації озвірілі нацистські загарбники почали грабувати населення Старої Ушиці та району, розпочався важкий період окупації.

Проаналізовано документи і матеріали, що дають вельми повну картину щодо хронології, механізмів втілення та методів Голокосту в зазначених географічних межах.

Досліджено, на підставі розслідування, фрагмент періоду нацистської окупації у Староушицькому районі Кам'янець-Подільської області. Встановлено що, реалізуючи антилюдську політику панування у планетарному масштабі, нацисти з особливою ненавистю взялися винищувати євреїв, комуністів, комсомольців, та інших. Голокост у цій політиці займав особливе місце, оскільки практично в кожному районному центрі проходили масові вбивства євреїв. Особливості винищення євреїв у Староушицькому районі стала відсутність гетто, що пояснюється досить компактним проживанням євреївства.

Авторами визначено час, місце та методи масових розстрілів євреїв на вказаній території. У довоєнний період у Старій Ушиці, за нашими підрахунками, проживало близько 3 тис. євреїв. Часом розправи над мирним єврейським населенням нацистами було обрано, спочатку, першу декаду вересня 1942 р. (один із епізодів). Місцем розстрілів виявилась балка, що у 1-1,5-х км західніше від Старої Ушиці, поблизу (праворуч) шосе на Кам'янець-Подільський. Встановлено також жахливий механізм Голокосту, намагання приречених врятуватися тощо. Важливим здобутком дослідження, елементом наукової новизни, вважаємо наведений перелік прізвищ осіб що безпосередньо причетні до скоєння воєнних злочинів, зокрема Голокосту. В результаті дослідження зроблено висновок про те, що у Староушицькому районі було знищено понад 3 тис. чол.

Ключові слова: гетто, євреї, злочини, колаборанти, комісія, насилля, нацисти, окупаційна влада, окупована територія, режим терору.

Semeniuk-Prybaten A.V., Khoptiar Y.A. Analysis and Investigation of the Nazis Crimes, the Holocaust in the Stara-Ushytsia District of the Kamianets-Podilskyi Oblast (1942-1943).

The process of the Holocaust in the Stara Ushytsia district of the Kamianets-Podilskyi oblast during the period of 1941-1944 is analyzed. The reasons and mechanisms for the executions of the Jewish population in the specified area are being investigated. In particular, immediately after the invasion of the Nazis invaders on June 22, 1941, the soldiers and commanders of the Soviet army put up resistance on all fronts, and in Podillia, but Wehrmacht troops appeared in Stara Ushytsia on July 7,

1941. From the first day of the occupation, the ferocious Nazi invaders began to rob the population of Stara Ushytsia, and a difficult period of occupation began.

Documents and materials have been analyzed and it gives a very complete picture of the chronology, implementation mechanisms, and methods of the Holocaust within the specified geographical boundaries.

Based on an investigation, a fragment of the period of Nazi occupation in the Stara Ushytsia district of the Kamianets-Podilskyi region was studied. It has been established that, implementing the anti-human policy of domination on the planetary scale, the Nazis with particular hatred set out to exterminate communists, Komsomol members, Jews, and others. The Holocaust occupied a special place in this policy since mass murders of Jews took place in almost every district center. A feature of the extermination of Jews in the Stara Ushytsia district was the absence of a ghetto, which is explained by the fairly compact Jewish population.

The authors determined the time, place, and methods of mass shootings of Jews in the specified territory. In the pre-war period, according to calculations, about 3,000 Jews lived in Stara Ushytsia. The first decade of September 1942 (one of the episodes) was chosen as the time of the massacre of the peaceful Jewish population by the Nazis. The place of the shootings turned out to be a ravine 1- 1.5 km west of Stara Ushytsia, near (to the right) the Kamianets-Podilskyi highway.

As a result of the research, it was concluded that 3,109 were killed in the Stara Ushytsia district and 3,002 people were deported to Germany. In total, the Commission determined the damages caused by the Nazi invaders to be 41,091,328 krb.

Keywords: ghetto, Jews, crimes, collaborations, commission, violence, Nazis, occupying, occupied territory, terror regime.